CONTRIBUȚIA LUI D. FURTUNĂ LA CUNOAȘTEREA LUI ION CREANGĂ

DE

EUGEN D. NECULAU

Preotul Dumitru Furtună (1890—1965) din Dorohoi este cunoscut ca o distinsă personalitate culturală a Moldovei. A fost, înainte de toate, un harnic publicist în diverse domenii[1]. Dar latura pe care vrem s-o evidențiem cu ocazia acestui articol este cea de pasionat colecționar de bunuri culturale. A strîns, cu aviditate și cu o sîrguință ce depășește strădania obișnuită a unui intelectual pasionat, documente istorice, manuscrise, fotografii, scrisori, cărți rare, decupaje din presă, fișe din întinsele sale lecturi, obiecte etnografice etc. Și-a format astfel o arhivă personală unică și de proporții puțin obișnuite. Cînd Nicolae Iorga a văzut biblioteca și acest tezaur cultural i-ar fi spus : „Părinte Furtună, nu ești numai un cărturar de valoare, dar și o adevărată instituție !".

În această arhivă, Furtună avea un foarte bogat material în legătură cu Creangă și cea mai arzătoare dorință a sa a fost să dea culturii românești o lucrare de adevărată valoare asupra vieții și operei marelui humulestean.

În prima parte a acestui articol, vom arăta tot ce Furtună a izbutit să publice în legătură cu Creangă ; va fi deci o prezentare bibliografică completă și riguros verificată.

1. *O scrisoare a lui Ion Creangă*, „Ion Creangă", VII, 1914, nr. 11—12, p. 292—293. În legătură cu scrisoarea, vezi și „Flacăra", IV, nr. 9—10, p. 59. (E scrisoarea lui Creangă, din 30 august 1883, către sora sa Elenuța, căsătorită cu Gh. Achiței din com. Galu, jud. Neamț).

2. *Ion Creangă și țăranii de astăzi*, „Neamul românesc pentru popor", VI, 1915, nr. 1, p. 4—9.

3. *Pomenirea lui Creangă la 25 ani de la moartea sa*, „Ion Creangă", VIII, 1915, nr. 2, p. 63—64. (Au vorbit prof. Const. Fedeleș și Gr. T. Popa, președintele centrului studențesc).

4. *Ion Creangă în lumina zilelor de azi*, „Ion Creangă", VIII, 1915, nr. 3, p. 68—71. (Conferință ținută de Furtună la 22 februarie 1915 în amfiteatrul gimnaziului din Dorohoi).

---

[1] Ultima noastră întocmire bibliografică cuprinde 510 titluri din opera lui Furtună : 178 teologice, 95 de folclor, 81 de literatură, 51 de istorie, 105 diverse. Și încă se mai descoperă. A colaborat la 69 de publicații ale vremii.

BDD-A1493 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:46 UTC)

5. *Cuvinte și mărturii despre Ion Creangă*, cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la moartea sa. București, Editura Alcalay, 1915, 96 p. Ediția a II-a, în 1928. Parte din material s-a publicat și în colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 960. (E cea mai importantă dintre lucrările lui Furtună; dă știri multe și interesante; presa a primit-o cu elogii).

6. *Pricepătorii lui Creangă*, „Neamul românesc pentru popor", VII, 1916, nr. 9, p. 135—138.

7. *Ion Creangă și „România jună" din Viena*, „Tudor Pamfile", I, 1923, nr. 5, p. 67. (La 2—8 dec. 1882 Creangă mulțumește societății „România jună" din Viena pentru „distinsa cinste" de a fi ales membru onorar).

8. *Trei ediții ale operelor lui Creangă*, „Tudor Pamfile", III, 1925, nr. 1—3. (Este vorba de edițiile Kirileanu, 1924, Marmeliuc, 1924, și Cultura națională. Furtună consideră pe cea dintîi ca mai reușită, iar a doua mai completă; cea din urmă e foarte slabă și cu greșeli).

9. *Anii de suferință ai lui Creangă*, „Năzuința românească", V, 1926, nr. 3, p. 37—39. (Trei scrisori către preotul Gheorghe Creangă din Tîrgul Neamț: prima din 19 mai 1888, a doua din 5 iunie 1888, a treia din iulie 1889).

10. *O scrisoare a lui Ion Creangă*, „Făt Frumos", I, 1926, nr. 3, p. 71—72. (Scrisoarea din 6 martie 1877 către Iacob Negruzzi, pe care o termină așa: „Vă doresc sănătate și iertare de păcate").

11. *Încă o scrisoare inedită a lui Creangă*, „Ramuri", XX, 1926, nr. 3—4, p. 136. Este publicată și de Gh. Kirileanu, în „Ion Creangă", XII, 1919, nr. 11—12, p. 102 (Scrisoare din 15 mai 1885 către Iacob Negruzzi, care îl tot îndeamnă să scrie: „Aceasta e treabă de gust, scrie Creangă, nu de silință").

12. *Scrisori de-ale lui Creangă*, „Neamul românesc literar", 1926, nr. 17. (E vorba de scrisorile din 6 martie 1877, 22 februarie 1885 și 15 mai 1885). În legătură cu aceste scrisori se mai pot cerceta: „Ion Creangă", XII, 1919, nr. 11—12., p. 101—102; „Făt Frumos", I, 1926, p. 96; „Tudor Pamfile", IV, 1926, nr. 1—4.

13. *O poveste de la sora lui Creangă*, „Neamul românesc pentru popor", XVI, 1926, nr. 18, p. 281; „Făt Frumos", III, 1928, nr. 1, p. 4—5.

14. *Din trecutul Facultății de teologie din Iași*, „Tudor Pamfile", IV, 1926, nr. 9—12, p. 87—89. A publicat și o broșură aparte: *Facultatea de teologie din Iași și înființarea ei*, Dorohoi, 1926, 30 p. A mai scris în „Gazeta Dorohoiului", IX, 1926, nr. 30, din 9 oct., și în ziarul „Dimineața" din 18 sept. 1926.

15. *Creangă inedit*, în „Făt Frumos", II, 1927, nr. 2, p. 33—37. (Scrisoarea din 3 iulie 1862 (?) către iconomul Gh. Creangă).

16. *Creangă și mergerea la teatru a elevilor*, în „Făt Frumos", II, 1927, p. 69—71 și 139—142. Articolul a fost continuat în „Cuget clar", I, 1928, nr. 33—40, p. 536—537, și II, 1929, nr. 1—4, p. 52—55.

17. Jean Boutière, *Viața și opera lui Creangă*, recenzie, în ziarul ieșean „Lumea", XIII, 1930, 17, 18 și 20 mai. (Furtună considera cartea lui Boutière ca un omagiu adus poporului român).

18. *Arhimandritul Isaia Teodorescu*, trei articole, „Lumea", XIV, 1931. Partea I, la 11 ianuarie (*Arhimandritul, erou al lui Creangă*); partea a II-a între 13 și 22 ianuarie (*Isaia Teodorescu, director la Seminarul Veniamin*); partea a III-a, 23 ianuarie (*Alte note despre eroul lui Creangă „Popa Duhu"*).

19. *Datarea exactă a unei scrisori*, „Lumea", XIV, 1931, 9 martie. (Scrisoarea din 3 iulie nu e din 1862, ci Furtună o dă ca fiind din 1865. G. Călinescu aduce argumente că scrisoarea descoperită de „vrednicul părinte D. Furtună" e din 3 iulie 1871).

20. *Marea biruință a lui Creangă*, „Lumea", XVIII, 1935, 12 mai.

21. *Fiul lui Creangă*, „Albina", 1935, 19 iulie, p. 438. Articolul e reprodus în „Suceava", I, 1939, nr. 70, și în „Moldavia", 1940, nr. 6—7.

22. *Cărțile lui Creangă*, „Lumea", 1935, XVIII, 31 octombrie.

23. *De vorbă cu hrisoavele*, „Albina", 1936, p. 534.

24. *O sută de ani de la nașterea lui Creangă*, „Cuvîntul nostru", Dorohoi, VIII, 1937, nr. 2—3.

BDD-A1493 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:46 UTC)

25. *Ispirescu făcut Creangă*, „Cuget clar", I, 1937, nr. 47. (În „Convorbiri literare", 1937, p. 10, generalul Mihai Negruzzi a publicat un autograf al lui Ispirescu ca fiind al lui Creangă).

26. *Școliţa lui Creangă*, „Cuget clar", II, 1937, nr. 9. (Școliţa era filiala școalei primare nr. 1 din Sărărie; la ea a funcţionat Creangă de la 1 iulie 1872).

27. *Seminaristul Creangă și firea pricinii*, „Cuget clar", II, 1938, nr. 31. (Furtună anunţă că a descoperit zece cereri scrise de seminaristul Creangă, datate între 10 martie 1855 și 19 februarie 1858, în numele personalului de la paraclisul spitalului din Tîrgu-Neamţ, către starețul Mănăstirii Neamţ. „Firea pricinii" era lipsa hranei, golăciunea și multa sărăcie cu care era împresurat acest personal. Furtună a publicat toate aceste zece scrisori în revista „Biserica ortodoxă română", 1938, nr. 1—4, p. 95—102).

28. *Ce să fie cu actul de naștere al lui Ion Creangă?*, „Chemarea", IV, 1938, 23 iulie. (Furtună rezumă polemica dintre G. Călinescu și Gh. Ungureanu, care descoperise actul de naștere al lui Creangă din 4 februarie 1842).

29. *În amintirea lui Creangă*, „Chemarea", IV, 1938, nr. 134. (Furtună relatează comemorarea lui Creangă din 28 februarie 1938 la Iași).

30. *În memoria lui Creangă*, „Chemarea", IV, 1938, nr. 319. (Despre lucrarea lui Sandu Teleajen și Adrian Pascu, *Ion Creangă*, invocare în 3 tablouri, reprezentată la 28 februarie 1938).

31. *Un muzeu Creangă—Eminescu*, „Cuget clar", IV, 1939, nr. 3.

32. *Între mitrică și autobiografie*, „Mitropolia Moldovei", XVI, 1940, nr. 4. (Fiind de multe ori nepotriviri între datele din mitrici și cele din autobiografii, se va pune bază pe acestea din urmă).

33. *Ce-l putea aștepta pe Creangă în diaconie?*, „Cuget clar", V, 1940, 28 iulie.

34. *A. Naum și școliţa lui Creangă*, „Cuget clar", V, 1940, nr. 42.

35. *Catihetul lui Creangă*, „Cuget clar", 1940, 25 august. (Furtună arată că N. Conta a fost catihetul *principal*, iar Vasile Grigorescu a fost catihetul supleant, ajutător. Iar prin „catihet" se înţelegea profesor, iar nu școlar. Expresia „catiheţii de la Humuleşti" este greșită).

36. *Școala primară din Humuleşti*, „Brazda", 1944, 18 martie.

37. *Realismul lui Creangă*, „Moldova", 1944, 18 martie. (Furtună arată că Creangă s-a inspirat din viaţa reală a poporului. Pe timpul holerii din 1770 oamenii au ars hrisoave și documente vechi, crezînd că ele au sămînţa bolii).

38. *Dl. Eșcu și părintele Crenguţă*, „Almanahul literar", Iași, I, 1949, nr. 2 (E vorba de o satiră la adresa lui Eminescu și Creangă, în foaia „Clopotul", Iași, 12 aprilie 1868).

Au mai rămas de la Furtună încă 4 manuscrise, despre care nu putem ști dacă au fost publicate[2].

1. *Frumuseţea scrierilor lui Creangă*, aprilie 1930, șase pagini. (Furtună elogiază pe Boutière, care considera pe Creangă unul din cei mai mari scriitori ai lumii).

2. *Dreptatea lui Creangă*, 12 mai 1930, trei pagini. (Datorită lui Boutière, „Ţaranul cel Mare" (scris cu majusculă) de la Humuleşti a obţinut toată dreptatea, după necazurile pe care le-a tras în viaţă).

3. *Ion Creangă și teologii*, 25 ianuarie 1941, 11 pagini. (Furtună vorbește despre „acea dorită vreme a unei *biografii drepte și depline*, care să pună în lumină multe pagini din istoria literară despre Creangă").

4. *Pe marginea unei scrisori a lui Creangă*, 4 pagini (Scrisoarea din 3 iulie 1865).

În cea de a doua parte a acestui articol, vom încerca să arătăm ceea ce Furtună n-a izbutit să realizeze în legătură cu cel mai scump vis al vieţii sale: lucrarea despre Ion Creangă.

[2] Aceste lucrări se găsesc într-un dosar (de 626 de pagini) alcătuit de noi, care cuprinde 78 de articole inedite ale lui Furtună din toate domeniile lui de preocupări. Cele patru despre Creangă sînt la paginile 310—334.

BDD-A1493 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:46 UTC)

Cînd, în primăvara anului 1944, frontul se apropia de Dorohoi, Furtună alerga deznădăjduit pe la toate autoritățile, dar nici Academia, nici Ministerul Învățămîntului, nici, mai ales, prefectura locală nu i-au pus la îndemînă mijloace ca să transporte spre interiorul țării cele 102 lăzi mari pline de arhivă și cărți. A lăsat totul în voia soartei și a plecat la Caracal. În lipsă, lăzile au fost devastate de tot ce era mai de valoare. Restul, împreună cu alt mult material ce nu încăpuse în lăzi, a fost cărat cu căruțele de gunoi ale primăriei și aruncat într-o locuință fără acoperiș. La întoarcere, Furtună a găsit un morman informe de hîrtii deteriorate de ploi și ninsoare. În acest dezastru s-au pierdut trei sferturi din toată agoniseala cărturarului. Impresionat și adînc îndurerat de acest dezastru, Artur Gorovei a scris la 18 ianuarie 1946 : „Avea (Furtună) o foarte mare bibliotecă de cărți rare și manuscrise vechi românești ; avea și un *imens material* prelucrat gata pentru tipar[3a]. Totodată biblioteca și toate manuscrisele și tot materialul prelucrat și gata pentru tipar s-au pierdut cu ocazia refugiului său din primăvara 1944".

Aceeași tragică soartă a avut și arhiva celuilalt pasionat cărturar de la Piatra Neamț. La 12 mai 1948, Gh. T. Kirileanu scria lui Furtună : „Încerc acuma a pune în rînduială cele ce mi-au mai rămas asupra lui Ion Creangă [...] La evacuare, în 1944, am dus și cîteva lăzi într-un sat de munte, dar tocmai pe acolo au trecut luptele și prăpădul, așa că s-a dus pe apa sîmbetei și tot cuprinsul lăzilor mele, în care erau și prețioase cărți și manuscrise, *între care și autografele lui Creangă*".

Dezastrul arhivei a fost în viața lui Furtună cea mai mare nenorocire, care i-a zdruncinat sănătatea pentru tot restul vieții și i-a paralizat orice entuziasm și putere de muncă intelectuală. După ieșirea la pensie, în 1950, copleșit sufletește de pierderea suferită, Furtună n-a mai fost în stare să întreprindă ceva valoros pe teren publicistic. Ar fi dorit să alcătuiască măcar ceva sumar : *Noutăți despre opera și viața lui Creangă* ori *Mărturii și studii despre Creangă*, ori măcar volumul al II-lea din *Cuvinte și mărturii*, apărut în 1915 în „Biblioteca pentru toți".

După moartea cărturarului, restul arhivei sale a fost revizuit de Alexandru Bardieru[4].

Familia a clasat materialul rămas de pe urma lui Furtună în cîteva fonduri pe care le-a depus la diferite instituții[5]. Nouă ne-a încredințat un mănunchi de notițe și fișe din ce mai rămăsese din lucrarea despre Creangă, cu însărcinarea de a le pune în valoare. Nu s-a găsit nici un text scris, nici un fragment de alcătuire, nici un document, nici o fotografie. Din cioburi trebuia reconstituit întregul, care să arate, măcar aproximativ, ceea ce ar fi însemnat lucrarea lui Furtună. Lucrarea despre Creangă trebuia să apară în condiții tehnice ireproșabile, cu tot aparatul critic modern, cu o mare bogăție de ilustrații și de facsimile după documente.

---

[3] S-au pierdut lucrări gata pentru tipar : o istorie completă a bisericii române ; o uriașă colecție de folclor ; o monografie istorică a tuturor satelor din județele Dorohoi și Botoșani (fundamentată pe mii de documente istorice inedite) ; lucrări despre diferiți scriitori români, printre care Eminescu și, mai ales, Ion Creangă.

[4] În ziarul „Clopotul", din 17 august 1969, Alexandru Bardieru scrie în articolul *Un distins cărturar, D. Furtună* : „Avînd prilejul să răsfoiesc filă cu filă hîrtiile rămase ..., mi-am putut da seama de forța uriașă de muncă a acestui modest cărturar ... Cu ocazia revizuirii și aranjării hîrtiilor sale, am găsit însemnările a o mulțime de titluri, ce formau obiectul a zeci de lucrări, unele în proiect, altele conspectate, iar parte din ele finisate. Mă gîndesc la pierderea ireparabilă pentru literatura noastră prin dispariția lucrării *Viața și opera lui Ion Creangă*, 3 volume, cu studiu complet și material inedit".

[5] Mare parte din documente au fost depuse la Academie. Fondul teologic a fost achiziționat de Mitropolia din Iași, Fondul literar și cel istoric au fost cumpărate de Arhivele Statului din Dorohoi (pe atunci conduse de profesorul Gh. Amarandei). Fondul de folclor, cît a mai rămas, se află în păstrarea lui D. Furtună, fiul cărturarului, care locuiește în Iași. Nouă, familia ne-a încredințat fișele și însemnările cărturarului. Adăugînd cercetările noastre personale, avem pregătită în manuscris lucrarea *Viața și opera cărturarului D. Furtună*, cu bibliografia respectivă.

BDD-A1493 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:46 UTC)

Volumul I ar fi cuprins viaţa, volumul II un studiu asupra operei, iar volumul din urmă, o ediţie completă şi ştiinţific alcătuită a scrierilor literare ale lui Creangă. Furtună, în ceea ce publicase, se manifestase ca istoriograf literar. G. Călinescu acorda mare importanţă amănuntului biografic. „În fruntea cercetătorilor de documente (privitor la Creangă) — scrie Călinescu — stă domnul D. Furtună" (*Viaţa lui Ion Creangă*, Bucureşti, 1966, p. 363). De asemenea, Boutière considera pe Furtună ca avînd una din cele mai importante contribuţii la cunoaşterea lui Creangă. Furtună rămîne la părerea că, în bună parte, biografia luminează şi explică opera lui Creangă. „Să ne apropiem cu respect — scrie el — de această viaţă, nu cu vulgară curiozitate; vom înţelege prin ea însuşi scrisul lui Creangă".

Mai departe nu vom da date cunoscute din ceea ce au scris alţii, ci, din notiţele pe care le avem, vom selecţiona numai acele informaţii pe care Furtună le acceptă şi vrea să le accentueze sau pe cele care le dă pentru prima dată.

Viaţa. Neamul lui Creangă e din Ardeal (ca şi al lui Furtună). De acolo au venit David Creangă şi alţi români, fie pribegiţi din motive religioase, fie în transhumanţă cu oile, aceştia din urmă numindu-se mocani şi ţuţuieni.

Creangă s-a născut la 1 martie 1837. Gh. Ungureanu a găsit un act de naştere din 10 iunie 1839 şi altul din 4 februarie 1842; a urmat polemica lui cu G. Călinescu. Furtună credea că noul născut a fost scris în mitrică în 1839, cu întîrziere de 2 ani, cum se întîmpla în acea vreme. Însemnările de stare civilă sînt sigure numai după 1865. El alcătuieşte şi un întreg arbore genealogic al familiei Creangă, după mamă şi după tată şi cu urmaşii scriitorului. În ceea ce priveşte prenumele lui Creangă, Furtună credea că trebuie să fie Ion şi nu Ioan (chiar dacă Ţimiraş şi încă alţii îi zic Ioan, pretinzînd că aşa ar fi iscălit însuşi Creangă). Un alt aspect controversat este cel al numelui de familie: de ce Creangă (după mamă) şi nu Ciubotaru (după tată)? Pentru că se obişnuia în trecut.

Furtună avea date inedite în legătură cu toată durata învăţăturii lui Creangă. El s-a oprit cu *Amintirile* în momentul intrării la Seminarul de la Socola: această şcoală au descris-o alţii[6]. „Viaţa e şi bună şi rea — observa Furtună — Creangă a ştiut unde să se oprească".

Două mari capitole aveau să facă parte din primul volum al lui Furtună: cariera *ecleziastică* şi cea *didactică*. Deşi prima chestiune fusese dezbătută de Boutière şi Călinescu, iar a doua de Leca Morariu, Furtună avea amănunte necunoscute. Creangă a servit în cler din 1859 pînă în 1871; în anul următor a fost caterisit[7]. Furtună cunoştea în amănunt toate isprăvile diaconului ghiduş: împuşcarea ciorilor, tăierea părului, lepădarea hainelor clericale (ca şi Rabelais, în 1531), ducerea la teatru. Furtună explica această purtare astfel: Creangă era un original, care pretutindeni observa cucernicia ipocrită, intriga, invidia şi răutatea. Clerul de sus era în parte înstrăinat, iar cel de jos ignorant şi sărac. Furtună e convins că Creangă nu era ateu, ci avea un creştinism de concepţie ţărănească. Satira anticlericală a lui Creangă se îndreaptă împotriva acestor defecte: „Fermitatea de caracter ce posed — scria Creangă în 1865 — mă fac urît de voi".

După ce a fost exclus din cler şi pînă la moarte, Creangă (cu întreruperea dintre 1872—1875, cînd a fost destituit) a funcţionat ca institutor. S-a remarcat nu numai ca educator, dar şi ca autor (în colaborare) de manuale didactice. Furtună avea toate aceste manuale, în mai toate ediţiile. El intenţiona să studieze progresul de la o ediţie la alta, precum şi contribuţia acestei literaturi didactice la evoluţia învăţămîntului nostru.

Creangă a fost, după părerea lui Furtună (subliniată şi de Boutière), *un educator după ideile pedagogice ale ţărănimii române*. Nu-i belferul care să ţină la memorizarea mecanică a lecţiilor; el nu vrea suflete seci; pune bază pe intuiţie şi raţionament. Iubea

[6] Au scris despre viaţa de seminar: A. Nistor, *Tinereţele de la Frumoasa*, 1895 şi Preotul V. Grigorescu, *Amintiri*, în „Păstorul Tutovei" IV, 1941, nr. 3—4.

[7] Pentru caterisirea lui Creangă, învăţatul Filaret Scriban, profesorul lui Creangă la Socola, n-a vrut să iscălească. „O, canoane, canoane, ce bune sunteţi voi, spune Scriban, cînd e vorba să fiţi protivnice la ceva".

BDD-A1493 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:46 UTC)

copiii și făcea învățămîntul atrăgător prin povești și povestiri. Acestea din urmă le citea întîi copiilor și, dacă plăceau, le introducea în manuale.

Să ne întoarcem la viața intimă a lui Creangă. Căsătoria, din 1859, cu Elena, fiica de 15 ani a preotului Ion Grigorescu de la Biserica 40 de Sfinți, n-a fost izbutită. A divorțat în 1873. În 1871 și-a cumpărat o căsuță în Țicău, la periferia orașului, care să-i aducă aminte de satul natal. Ca înfățișare fizică Creangă era corpolent; îmbrăcat în haine de șiac, părea încă mai mătăhălos. E drept că mînca mult și bea bine. Trecînd peste atîtea amănunte care s-au speculat: anturajul celor 12 pisici, scărpinatul cu lopățica, baia în hîrdăul din cerdacul bojdeucii, Furtună ar fi ținut mai mult să pună în adevărata lumină personalitatea lui Creangă: vesel și hazliu, demn și independent, deși afecta o falsă modestie față de protipendadă. Nu era nici ignorant, nici prost; avea o încăpățînare țărănească: „Se îndoia, — scrie Furtună —, dar nu se rupea, ca și ceara curată. Unul a fost Creangă, nu doi: un țăran școlit, un intelectual nepervertit".

A murit la 31 decembrie 1889, în seara de Anul nou, și a fost privegheat de copiii care umblau cu uratul. Înmormîntarea i-a fost simplă, ca de om nevoiaș. Printre puținii tineri care l-au însoțit la locul de veci se găsea și fenomenalul student N. Iorga, savantul de mai tîrziu.

Opera. Furtună intenționa să analizeze amănunțit formația culturală a lui Creangă. Era, notează exegetul, înainte de toate, produsul satului natal, al mediului din Humulești, deci exponent al poporului. L-a format în bună măsură școala, de la cea începătoare cu bădița Vasile și pînă la absolvirea Seminariei socolene și a Școlii preparandale. A fost student universitar (în 1860—1861 la teologie, iar în 1872—1873 la drept). Avea o bibliotecă bogată, în care se găseau și cărți străine, franceze, germane și chiar latine. Întreținea legături discrete cu cercul de la biserica Dancu, unde egumenul Nicodim ținea instruiri literare și patriotice. Furtună crede că contactul cu Junimea i-a ajutat lui Creangă într-un anumit fel. Deși în politică i-a atacat vehement pe junimiști, ca „fracționist", el a găsit ocazia, în mediul lor, să se convingă de valoarea reală a scrierilor sale. Marele profit era întîlnirea, în acest cerc, cu Maiorescu, Eminescu, Vasile Conta și alții cîțiva. Ca și Iorga, Furtună crede că Junimea nu l-a ridicat prea mult pe Creangă: atunci cînd a venit în acest cerc, era om deplin format.

Un important capitol trebuia să ocupe în lucrarea lui Furtună prietenia dintre Creangă și Eminescu. S-au înțeles de îndată. Amîndoi erau entuziasmați pentru țăranul român, fratele lor. Eminescu l-a descoperit pe Creangă, în care vedea un exponent al geniului popular; l-a îndemnat să scrie și Creangă a devenit scriitor cult. Amîndoi au murit în același an, înainte de a fi dat tot ce le-ar fi permis geniul lor.

În lucrarea lui Furtună trei capitole ar fi fost destinate analizei *Basmelor*, *Amintirilor* și *Povestirilor*.

Basmele. Furtună intenționa să analizeze basm cu basm, ca fond, ca valoare artistică și etică și ca semnificație socială, le-ar fi comparat cu toate variantele pe care le cunoștea de pe întreg cuprinsul țării.

Amintirile sînt scumpe în viața omului, pentru că, după Furtună, ceea ce e trecut are un fel de promoroacă de argint; ele au ceva de toamnă, de amurg. Amintirile lui Creangă sînt un poem al copilăriei, o lume de paradis; sînt capodopera scriitorului.

Ca povestitor, Creangă se prezenta în felul oamenilor din popor: cu vorbe cu tîlc, cu proverbe, cu exemplificări din viața trăită. Nu se apuca de scris pînă nu avea un subiect convenabil; nu avea un anumit meșteșug, ci spunea întîmplarea simplu dar cu miez, așa cum fac țăranii. „Creangă a smuls niște fășii de raze — scrie Furtună — din focul etern al produselor populare". Creangă rămîne cel mai mare povestitor al nostru: are înaintaș pe Neculce și ucenic pe Sadoveanu. „Și el se va mai repeta —

---

8 S-au descoperit și alți scriitori pe care critica i-a comparat cu Creangă: Gh. Catană în Banat, Ion Iovescu în Muntenia, Ieraclie Porumbescu în Bucovina. Furtună a descoperit mari povestitori în jud. Dorohoi: Alex. Anistoroae, Const. Palamaru, și mulți păstori și agricultori în satele din jurul Săvenilor (deci nu numai la munte sînt povestitori buni, cum afirmă Călinescu). Dar cîtă distanță de la toți aceștia pînă la Creangă?

BDD-A1493 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:46 UTC)

scrie Furtună —, pentru că în popor este un material imens; trebuie numai să apară omul de talent".

În volumul al II-lea Furtună voia să dea cea mai mare extindere unor capitole privitoare la *arta, stilul, umorul şi limba lui Creangă*. Avea pus în fişe tot ceea ce criticii noştri literari au scris în această privinţă, la care intenţiona să adauge părerile proprii.

Creangă, nota Furtună, este un umorist de prim rang. El nu s-a distins prin comic ieftin, prin trivial, prin vulgar şi prin bufonerie. Umorul său este de o vervă şăgalnică, provocatoare de ris sănătos, lipsit de ipocrizie. Este umorul unui ţăran hîtru, ghiduş, şugubăţ, care în fond e duios. Umorul lui Creangă e specific românesc şi el porneşte din ceea ce avem noi unic ca popor: pornirea spre sfat suculent, care e generată de o întreagă filozofie populară. Cînd Creangă face pe „prostul" sau pe „ţăranul", el scoate de fapt la lumină natura puternică a satului, pe care neştiutorii o credeau moartă.

Limba lui Creangă este neaoş românească. E limba celor mai talentaţi ţărani, care întorc cuvîntul pe dos şi pe faţă, pînă îi dau adevărata valoare şi toată puterea. În opera lui Creangă se întîlnesc la tot pasul: expresii specifice poporului, locuţiuni, aforisme, zicători, proverbe şi chiar arhaisme. Întreg acest material a fost prelucrat cu artă.

Creangă muncea migălos, îl chinuia gîndul formei perfecte. Ştergea şi corecta pînă cînd urechea lui de artist se oprea la forma cea mai izbutită a frazei. La tipografie nu îngăduia să i se înlocuiască un cuvînt sau să se schimbe ceva din topica frazei.

Furtună, care văzuse tot ce se publicase în străinătate, crede că *opera* lui Creangă este *intraductibilă*. Toate traducerile sînt aproximative. Furtună credea (ca şi Călinescu) că mare parte din opera lui Creangă poate fi dramatizată şi reprezentată. Cunoştea toate încercările făcute pînă atunci[9].

În ceea ce priveşte editarea operelor lui Creangă, Furtună voia să procedeze ştiinţific. Avea în colecţia sa toate ediţiile şi publicaţiile parţiale apărute. Intenţiona să utilizeze ca bază de plecare ediţia Kirileanu (1939), pe care o considera cea mai reuşită, completînd-o cu cercetări proprii după originalele (puţine) cîte se mai găsesc la Academie şi după textele din „Convorbiri" revizuite de Creangă. Concluzia lui Furtună este că nu ne trebuie un Creangă banal, ci un Creangă înveşmîntat în aur, în care străluceşte sufletul său de mare român şi de mare artist. Pe lîngă valoarea artistică, opera sa constituie şi un valoros document social al vremii. Odată cu studiul ediţiilor, Furtună intenţiona să dea cea mai completă bibliografie în legătură cu Creangă.

După Furtună, uitarea nu se va aşterne niciodată pe opera lui Creangă: *ea va dura cît poporul român — e nemuritoare*. Aducînd argumente bogate, Furtună avea să probeze că opera lui Creangă are ceva miraculos: *place românilor de pretutindeni, place la toate vîrstele şi place ori de cîte ori este citită*. E, acest fenomen, cea mai puternică dovadă că opera are o înaltă valoare artistică.

---

[9] Autorul acestor rînduri, a procedat experimental. A adaptat pentru scena Universităţii populare din Ungureni (Botoşani) poveşti şi povestiri de ale lui Creangă: *Ivan Turbincă, Soacra cu trei nurori Dănilă Prepeleac, Prostia omenească, Povestea unui om leneş, Cinci pîini, Moş Ion Roată şi Unirea, Acul şi barosul*. Ne-am ţinut foarte aproape de textul lui Creangă, utilizînd chiar dialogul lui. Succesul a fost mai presus de toate aşteptările. Un tînăr ţăran, Trişcă, a dovedit un veritabil talent comic. A jucat rolurile principale: Ivan Tubincă, Soacra (în travesti), Leneşul etc. Reprezentaţiile acestea alcătuiau adevărate evenimente culturale pentru populaţia de toate vîrstele din cele 12 sate în care activa Universitatea populară şi dădeau loc la nesfîrşite discuţii, admirative pentru Creangă şi de mare simpatie pentru Trişcă, actorul lor diletant.

BDD-A1493 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:46 UTC)

Admirator și discipol al lui Creangă, Furtună a adus o bogată contribuție pentru cultivarea memoriei scriitorului și pentru cunoașterea operei lui. A ținut cu diverse ocazii și în diferite localități cuvîntări și conferințe despre el. A dat concurs lui N. A. Bogdan să alcătuiască faimosul tablou, care cuprinde prietenii, colaboratorii, colegii și comentatorii lui Creangă. (Mai tîrziu, el regreta că a omis dintre comentatori pe M. Lupescu și M. Sadoveanu.) A spulberat cu indignare tot ce s-a scris calomnios despre Creangă și a militat chiar pentru redeschiderea procesului de la Mitropolie și pentru reabilitarea lui Creangă ca om al bisericii.

BDD-A1493 © 1973 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:37:46 UTC)